

Nieuwe permacultuur jaarcursus begint weer in november!

Visie en keuzes kleuren je cursus

Door Saskia van der Linden

Foto's Alex Schreiner

Deze zomer zag ik op Facebook een bericht met een overzichtje van alle permacultuur jaartrainingen in het Vlaams-Nederlandse taalgebied. Een post van Sandra Vermeiren en ze schreef daarbij "Een pdc vraagt meestal best een investering en/of eindje reizen en verschillende pdc's leggen vaak een eigen accent, dus fijn als je als geïnteresseerde een keer alle pdc's op een rijtje ziet om een goede keuze te kunnen maken, lijkt me." Mijn onderwijshart was meteen geraakt. Als docent in het HBO weet ik hoe moeilijk het voor studenten om de juiste opleiding te kiezen en óók hoe moeilijk het is om je als opleiding te profileren.

Net als bij het kiezen van je vervolgopleiding, wil je weten waar je voor kiest. Maar hoe moet je uit het aanbod kiezen als je nieuw bent? Waar moet je op letten en wat past er bij jou? In de rijke diverse permacultuurwereld in Nederland verwacht ik namelijk ook een diversiteit aan accenten in het aanbod van de PDC's. Waarin onderscheidt de ene cursus zich dan van de andere: accenten kunnen immers inhoudelijk variëren, in de verdeling theorie-praktijk, pedagogisch-didactisch of in visie. Als gastdocent ethiek bij de jaaropleiding van *De Voedselketen* ben ik dus óók nieuwsgierig naar wat onszelf nu eigenlijk onderscheidt van de anderen: waar leggen wij accenten en wat biedt dat onze cursisten? Ik ging te rade bij de docenten en de ex-cursisten.

**Andere cursussen worden van harte uitgenodigd om in de commentaren hieronder (of op social media) te noteren waar juist zij belang aan hechten en waar hun accenten liggen!*

De basics

Eerst even de basics voor de niet-ingewijden. Permacultuur kent een internationaal gecertificeerde cursus: de *Permaculture Design Course*, ofwel de PDC. De duur en inhoud zijn ooit bepaald op respectievelijk 72 uur en het behandelen van alle hoofdstukken van het PDM (Permaculture Designer Manual) van Bill Mollison, één van de twee grondleggers van permacultuur. De inhoud betreft in grote lijnen vier gebieden: 1) de ethiek - de filosofische kern van permacultuur, (2) enkele principes - richtlijnen voor het toepassen van permacultuur, (3) strategieën - doelen om ons te helpen focussen terwijl we permacultuur toepassen, en (4) technieken - concrete manieren die we kunnen toepassen. Verdeeld over grofweg drie blokken met een diversiteit aan inhoud, zie een voorbeeld in het kader.

Let wel de cursus werd door de ontwerpers nog altijd als een 'crashcourse permaculture' gezien! Ik krijg wel eens de indruk dat dit vergeten wordt.

Een voorbeeld van de inhoud van een permacultuur jaaropleiding:

- Module 1 - Inleiding tot permacultuur
 - Snelle introductie tot permacultuur
 - Permacultuurethiek
 - Recycling en afvoer van milieufval
 - Natuurlijke systemen als model voor design
 - Gecultiveerde ecologie (zoning, planten en dieren van verschillende schalen)
- Module 2 - Praktische aspecten van ontwerp
 - Bodems
 - Water
 - Bossen en bomen
 - Aquacultuur en Maricultuur
 - Beheer van wilde dieren en biologische ongediertebestrijding
 - Gebouwen en constructies
- Module 3 - Toegepast permacultuurontwerp
 - Permacultuur Village Design and Development
 - Patronen in ontwerp
 - Ontwerp voor een catastrofe
 - Passende energiebesparende technologie
 - Voorraden - Ethische en ecologische inkoop
 - Recycling (communautair en industrieel)
 - Klassieke landschapsprofielen
 - Gemeenschap
 - Hoe Permacultuur Trainees te werk gaan
 - Final Design - hoe je een ontwerp maakt.

De cursus wordt in principe gegeven door docenten die een permacultuur-docentenopleiding hebben gevolgd. Inmiddels 40 jaar later is er wereldwijd een rijk landschap aan PDC's ontstaan, zo ook in Nederland. In gebieden waar men ver moet reizen voor het volgen van een cursus is de tweewekelijkse variant begrijpelijk populair. In bijvoorbeeld Nederland waar een maandelijks reisje geen probleem vormt, zie je de jaarcursus ontstaan. Deze biedt veel meer mogelijkheden om praktijkervaring op te doen en alle vier seizoenen op het land mee te maken.

Variatie en kiezen

Ook in Nederland is de locatie is natuurlijk altijd een ontvullend maar belangrijk argument dat meetelt in je besluit. De website van het *Vlaams-Nederlandse permacultuurnetwerk* en het lijstje van Sandra (zie kader) bieden vast wat houvast. Een volgende vraag is: wat verwacht jij van je docenten?

- **Amersfoort** van *Permacultuuronderwijs*, zie: <http://permacultuuronderwijs.nl/cursussen/donderdag-jaaropleiding-september-2020-2021/>. Docent: Maranke Spoor
- Bois-le-Comte in Orval van het Oost-West-Centrum zie: <https://www.owc.be/programma/permacultuur-ontwerp cursus-jaartraining-76>. Docent Bert Dhondt.
- **Breda** van *Puur Permacultuur* zie: <https://www.puurpermacultuur.nl/cursussen/permacultuur-opleiding-breda/>. Docent: Martijn Ballemans
- **Den Haag** van *Permacultuurcentrum* zie: <https://permacultuur.nu/index.php/agenda/permacultuuropleiding-2020-2021>. Docent: Taco Blom
- **Halle** (NL) van *Permacultuur School Nederland*, zie: <http://opleiding.permacultuur.info/>. Docent: Taco Blom
- **Nokere** in het Voedselbos in Nokere zie: <http://www.hetvoedselbos.be/ons-aanbod/permacultuur-ontwerp-cursus>. Docent: Bert en co-docenten.
- **Oirschot** van *Tuinderij de Voedselketen* zie: <http://devoedselketen.nl/leren/permacultuur-jaartraining/>. Docent Linder van den Heerik en gastdocenten
- **Sint-Truiden** van *Voedselbos 'De Nieuwe Hof' (voorheen Samenland)*, zie: <https://www.facebook.com/events/283184433024909/>. Docenten Siem Ottenheim en Sandra Vermeiren
- **Verschillende locaties** van *Permacultuurcentrum Nederland*, zie: <https://www.permacultuur.org/permacultuurcursus/>. Docenten: Manon Best en René Röell en anderen.

Geoff Lawton, student van Bill Mollison, zegt daarover: "The most important reason to do a Permaculture Design Course (PDC) is to build your skills to design a more efficient, co-operative and eco-friendly lifestyle for yourself. We believe in *walking the talk* – living the lifestyle that we help others to develop." De achterliggende reden om een PDC te ontwikkelen en te geven is dus – net als permacultuur zelf – verbreed van 'het ontwerpen van landbouwsystemen' naar 'het ontwerpen van duurzame menselijke leefgebieden'. Allround PDC docenten proberen, als we Lawton volgen, dus vóór te leven wat permacultuur beoogt,

zowel met de handen in de aarde als bij de inrichting van hun leven. Die praktijkervaring kan in de particuliere sfeer liggen of in de professionele. Maar je hebt ook docenten die op één bepaald gebied expert zijn. Ben jij op zoek naar een allround cursus of vooral expertise op een bepaald gebied, vind je ervaring heel belangrijk of zijn juist heel andere zaken van belang?

Eerst de variatie in accent op de inhoud. De twee zwaarste blokken zijn meestal voedselbouw en sociale permacultuur, sommige cursussen leggen een accent op één van de twee. Weet je zeker dat je voedsel wilt verbouwen dan is de sociale permacultuur ook van belang, maar is de noodzaak van verbouw-onderricht primair. Een ander inhoudelijke keuze is of het accent na de basis-introductie zich concentreert op de praktische uitwerking, of juist veel aandacht heeft voor de theoretische basis, bijvoorbeeld de ontwerpprincipes of ethiek.

Emma Repelaer van *Driel* (40 jr. zelfstandige /voert opdrachten uit in de bouw die de binnen- en buitenruimte in Amsterdam, volgde de PDC in 2019): "Een van de dingen die sterk is blijven hangen is de waarschuwing van Linder op de eerste dag: dat we als antwoord op een vraag vaak zouden horen: 'dat hangt ervan af...' Ik heb dat geïnterpreteerd als: 'context is alles'. Oplossingen kopiëren van een andere locatie, andere omstandigheden is zinloos. Elke plek vraagt om nieuwe oplossingen."

Tot slot speelt jouw leerstijl en de didactische keuzes van de docenten en rol van belang. Kies je een cursus die werkt vanuit ervarend leren en gaan ze met je aan de slag? Of voor leren door doen: oefening plus degelijke reflectie. Of voor leren door instructie, of leren door onderlinge uitwisseling, of door interactieve opdrachten ter verwerking van de lesstof. Gebeurt dit intuïtief of is er sprake van bewuste didactische keuzes? En wat zijn de pedagogische keuzes van de docent? Misschien gaat dit voor velen te ver, maar als docent vind ik zelf dat permacultuur enige pedagogisch-didactische reflectie en toepassing verdient.

Marcel Jacobs (48 j. eigenaar van People's Farm in Maasbree, volgde de PDC in 2018): "Ik heb een groenteteeltbedrijf People's Farm in de vollegrondsgroenteteelt. Ik heb me aangemeld omdat ik eens meer wilde weten over permacultuur. In onze landbouwwereld is dat een ver van mijn bed show zal ik maar zeggen. Wat ik vooral ervaarde in de cursus was dat ik bevestiging kreeg van de dingen die ik zag in mijn eigen teelt. Dit was ik al eerder heel anders gaan doen, namelijk met grote diversiteit en in een soort van meng-strookenteelt."

Al bovenstaande genoemde accenten zijn natuurlijk een weerspiegeling van de visie van de docenten van een cursus. Hun kijk op permacultuur, op de toepassing ervan en op het onderwijs erover wordt bewust of onbewust gereflecteerd in de vorm van de cursus. Dat maakt het niet makkelijker om vooraf te kiezen. Het is echter altijd goed, ook als je al gekozen hebt, om met deze kennis naar je cursus kijken en te reflecteren. Begrijp je de keuzes van je docenten, waar je hen ook altijd naar kan vragen, dan leer je ook meer en beter van hen.

Ann Doherty (55 jaar, eigenaar van Pluk! CSA in Amsterdam, volgde de PDC in 2016): "Ik heb kortere workshops en lezingen gevolgd bij Linder bij Reclaim the Seeds op mijn volkstuincomplex en bij de Fruittuin en was onder de indruk. Ik hoorde goede verhalen van anderen over de PDC van Linder, en wilde vooral een PDC in de buurt doen (niet in het buitenland)."

Niet alleen wij vragen ons af hoe voor een cursus te kiezen. Ook Amy Stross, auteur en boerin op de *Tenth Acre Farm* vroeg zich af op welke basis je voor een PDC kiest en formuleerde zes vragen. In mijn bronnenlijst staat de link, zij stelt interessante vragen en biedt extra info en links. Zeker de moeite waard om even te lezen.

Emma Repelaer: Ik wilde al een paar jaar een Permacultuur opleiding doen, maar het leek me moeilijk te combineren met werk en een gezin met heel jonge kinderen. Een bekende van me had op Noordoost de jaartraining gedaan bij Linder, maar dat was geen mogelijkheid meer. Ik schreef me in op een cursus Den Haag, omdat dat me dichtstbijzijnd leek. Een week voor de jaartraining van Linder begon, ben ik toch van gedachten veranderd en heb me ingeschreven bij De Voedselketen. Enerzijds door aanmoediging van de bekende, anderzijds omdat me het aanbod van De Voedselketen wat vollediger en de gang van zaken wat gestructureerder overkwam. Ook leek het me een voordeel dat Linder en Alex in de stad gewoond hadden en er iig affiniteit mee hadden gehad. Mijn eerste indruk was prettig. Een wat rommelige en informele setting. Wat ik erg fijn heb gevonden aan de PDC die Linder aanbiedt, is de volledigheid en de hoeveelheid extra kennis die hij aanbiedt, zoals over plantkunde en ecologie. Ik vond het heel waardevol om, naast de ontwerpmethodiek, ook deze bouwstenen aangereikt te krijgen. Ook van veel van zijn 'side-lectures' over uiteenlopende onderwerpen als sociale rechtvaardigheid, activisme, democratie, etc. heb ik veel geleerd.

Jaarcursus van De Voedselketen

De PDC in zijn huidige vorm en op de huidige plek is het resultaat van een jarenlange, en blijvende, zoekpad en ontwikkeling van cursussen geven van Rotterdam tot Friesland. Een ontwikkeling grotendeels in handen van hoofddocent, Linder van den Heerik, in wisselende samenwerking met anderen. Linder was cursist van Nederlandse pioniers Taco Blom en Ishi Crosby in 2009 bij wie hij vervolgens ook stagejaren liep. Linder volgde verschillende PDC's in Duitsland en Engeland, zoals van de Engelse pionier Patrick Whitefield. In 2012 volgde

hij de Permaculture Teachers Training in Oostenrijk bij Rosemary Morrow. Na enkele jaren samen met Taco, Ishi en Frans-Jan de Waard les gegeven te hebben biedt hij vanaf 2013 zijn eigen jaarcursus aan. Over zijn ontwikkeling, keuzes en onverwachte wendingen van journalistiek en actie voeren naar permacultuur, zegt Linder zelf: "Als activist zet je je op verschillende manieren in voor verandering, enerzijds op politiek vlak door actievoeren en organiseren, anderszijds wil ik bijdragen aan oplossingen. En permacultuur zit vol oplossingen." Belangrijk is de praktijk te funderen in kennis én andersom, stelt hij, daarom ook is de vaardigheid van kritisch denken zo belangrijk. "Ik wil de cursisten zowel inzichten als praktische gereedschappen bieden waarmee zij een impact op hun leven kunnen bewerkstellingen." Je leert Linder goed kennen via zijn boek 'Permacultuur, van appelboom tot zeekool' van uitgeverij Velt. Een praktisch handboek voor de particuliere tuinier, met én theorie, én praktische tuinvoorbeelden én ervaringsverhalen.

Ann Doherty: Ik vond het leuk om alles samen te leren: de sociale aspecten van permacultuur maar juist ook interessant om meer over bijvoorbeeld de bouw te leren.

De cursus vindt sinds 2019 plaats in de nieuwe cursusruimte op de tuinderij. "het is belangrijk dat de cursisten daadwerkelijk een lopende permacultuur tuinderij in bedrijf zien: hoe het in de praktijk werkt en daarnaast het verloop van alle vier de seizoenen kunt volgen", zegt Alex Schreiner die het eenjarige deel van de tuinderij runt. Zij voedt daarmee 45 gezinnen maar is ook altijd betrokken bij de praktijklessen op de tuinderij, je komt haar meteen na de inschrijving al tegen. Alex leer je goed kennen in de praktische korte filmpjes van Sociaal Progressief Oirschot, zie link in de bronnenlijst.

Marcel Jacobs: Ook met de groep hadden we vele goede discussies. Ik vond ook dat Linder en Joanna de zaken goed uitlegde. Misschien soms wat technisch voor mensen die wat minder in de materie zitten, maar voor mij geen probleem. Ik ben blij dat ik de cursus gevolgd heb. Het heeft mijn blik veld enorm verruimt.

Drie belangrijke pijlers waar deze permacultuur jaarcursus op rust zijn: Toepassing in de landbouw, ethiek en de verbinding tussen theorie en praktijk.

Zowel de particuliere toepassing als zeker de **toepassing in de landbouw** zijn van essentieel belang.

Permacultuur is immers in eerste instantie ontworpen als voedselvoorziening. Dus mensen die plannen hebben om professioneel aan de slag te gaan, zijn zeer welkom en krijgen ervarings-informatie mee. Dat wil niet zeggen dat de anderen te kort komen, als cursusboek hanteert Linder het eerder genoemde boek dat voor de particuliere tuinder geschreven is. Ook vanwege het belang van voedselproductie worden een aantal ecologische theorielessen gegeven door Joanne Malotau. Zij studeerde Biologie, Bos- en Natuurbeheer en deed de Lerarenopleiding Voortgezet Onderwijs. Ze is

al sinds 2015 in de permacultuurwereld actief en momenteel druk bezig met de totstandkoming van de *Burgerboerderij de Patrijs*, waar je op de website kennis met haar kunt maken. Haar module richt zich op ecologie, Joanne: "Ik vind het belangrijk dat de cursisten hier goede basiskennis van meekrijgen omdat daarmee de permacultuurprincipes met meer begrip, en dus beter, toegepast kunnen worden."

Ann Doherty: "Ik had echt veel "aha"-momenten bijvoorbeeld over pesten/plagen, de bodem, ACBC teelt, enzovoort. Dit waren momenten dat Linder me helder informeerde over dingen waar ik in de praktijk mee worstelde. "

Omdat **ethiek** de basis vormt van permacultuur, ligt hier een onverwacht accent van twee dagen. Geen droge theorie maar toegepaste filosofie, gegeven vanuit een cultuurfilosofische achtergrond. Mij kun je leren kennen via enkele blogs op de website van de tuinderij. In 2015 raakte ik betrokken bij de voorbereidingen van het permacultuurfestival, het Permacultuur Magazine en, met Joanne, de ideevorming rond permacultuur jeugdeducatie.

Marcel Jacobs: "Wat ik ook leuk vond was het stukje ethiek. Het verruimt je kijk op zaken en dat is altijd goed."

En tot slot biedt deze cursus een **sterke combinatie** van een bom aan **theoretische kennis en de praktische verwerking** ervan. In het leerproces is een belangrijke plek ingeruimd voor de sociale vorm van samenleren en de serieuze aanpak van de eindopdracht waarmee je je harde werken uiteindelijk met een certificaat beloond ziet.

Cursisten zijn het centrum van de cursus die feitelijk wel sterk vanuit de inhoud ontworpen is. Hun inbreng echter kleurt het onderwijs. Cursisten vertellen mij dat de cursus hun levenspad gewijzigd heeft. En ook al was dat soms al vooraf de bedoeling, de wending is vaak verrassender dan gedacht. Meerdere cursisten gebruiken hun verworven kennis professioneel, zoals de drie cursisten die we hier aan het woord lieten.

Ann Doherty: "Linder is heel erg betrokken en enthousiast. Is duidelijk in zijn uitleg: hij ziet echt alles vanuit een permacultuur perspectief en dat is erg fijn."

Marcel Jacobs: "Er zou wat mij betreft meer connectie mogen zijn met de huidige landbouwsector of landbouw onderwijs. Maar dit zal voorlopig binnen het reguliere wel een puntje blijven."

Emma Repelaer: "Omdat ik in de architectuur werk, heb ik als eindproject een bouwlocatie genomen en geprobeerd de principes van de permacultuur ook toe te passen op de architectuur. Als eindproject heb ik op basis hiervan een binnen- en buitenruimte ontworpen. Linder gaf duidelijk aan van de toepassing van permacultuur in de architectuur nog weinig kennis te hebben, maar moedigde wel aan dit te onderzoeken."

Bronnen en verwijzingen:

- Permacultuurtuinderij De Voedselketen: <http://www.devoedselketen.nl> en inschrijving: <http://devoedselketen.nl/leren/permacultuur-jaartraining/>
- Permacultuurprojecten op de kaart: <https://permacultuurnetwerk.eu/kaart/permacultuurkaart>
- Zes vragen die je je zelf moet stellen als je een permacultuurcursus uitzoekt: <https://www.tenthacrefarm.com/choose-permaculture-design-course/>
- Over de PDC opzet: <https://permaculturevisions.com/permaculture-design-course/>
- Over de PDC opzet: <https://www.permaculturenews.org/pri-practical-permaculture-certificate/>
- Over de PDC opzet: <https://www.zaytunafarm.com/product/permaculture-design-certificate-course-2nd-to-13th-november-2020/>
- De post van Sandra Vermeiren: https://www.facebook.com/events/283184429691576/?_cft_%5b0%5d=AZVqOTAgO7Z6wLejAPeq2g9YlyDFGNr7SkTuo0fi0V2exmE5aPiSMhugwl7JAFDz8abo5ThJzjLfmPRILsEOR-n5Pgy3OaDrfWYmChNopiPJ-vS1YBaBV2yfCyhiVUQlyxMlf-TZgn5WOA-Ztr-OzXohEtGjrm9P0bpMEx31Hru00bUn-GKKkRXKWqS5qA8Si9Y&_tn_=-UC%2CP-R
- Korte filmpjes van Sociaal Progressief Oirschot interviews met Alex: <http://devoedselketen.nl/2020/08/01/kringlooplantbouw-op-de-pallande-in-oirschot/#more-10884>